

Партнерство університетів та бізнесу: форми та перспективи розвитку в умовах підвищення інноваційності економіки

Тарасенко С.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Дніпровського державного технічного університету

Демченко М.Є.

студентка
Дніпровського державного технічного університету

У статті охарактеризовано вплив стану розвитку сфери вищої освіти та партнерства ВНЗ і бізнесу на інноваційний розвиток країни. Визначено зміст, а також досліджено форми співробітництва організацій сфер бізнесу та вищої освіти. Виконано систематизацію та класифікацію форм партнерства. Окреслено перспективи розвитку партнерства та наслідки для держави.

Ключові слова: партнерство, співробітництво бізнесу та ВНЗ, форми партнерства, конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, класифікація.

Тарасенко С.І., Демченко М.Є. ПАРТНЕРСТВО УНИВЕРСИТЕТОВ И БИЗНЕСА: ФОРМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ПОВЫШЕНИЯ ИННОВАЦИОННОСТИ ЭКОНОМИКИ

В статье охарактеризовано влияние состояния развития сферы высшего образования и партнерства ВУЗов и бизнеса на инновационное развитие страны. Определено содержание, а также исследованы формы сотрудничества организаций сфер бизнеса и высшего образования. Выполнены систематизация и классификация форм партнерства. Очерчены перспективы развития партнерства и последствия для государства.

Ключевые слова: партнерство, сотрудничество бизнеса и ВУЗов, формы партнерства, конкурентоспособность, инновационное развитие, классификация.

Tarasenko S.I., Demchenko M.E. COLLABORATION OF UNIVERSITIES AND BUSINESS: FORMS AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT AS A CONDITION OF INCREASING INNOVATION OF ECONOMY

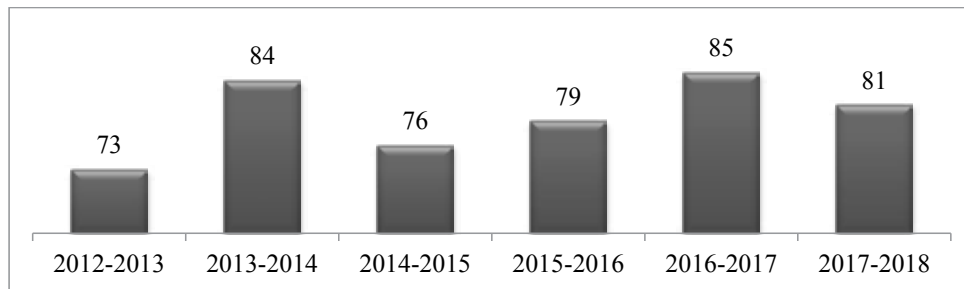
The impact of the development of the higher education system and the partnership of universities and business on the innovative development of the country is described in the article. The content and forms of cooperation between organizations of business and higher education organizations are determined. Systematization and classification of forms of partnership is carried out. Prospects of partnership development and consequences for the state are outlined.

Keywords: partnership, collaboration between business and universities, forms of partnership, competitiveness, innovative development, classification.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Рівень розвитку будь-якої держави безпосередньо визначається ефективністю її економічної сфери. На світових ринках лідерство економік пов'язують виключно з використанням інновацій, які забезпечують підвищення попиту на продукцію (роботи, послуги), збільшення обсягів продажів, зниження собівартості продукції, підвищення продуктивності праці, рентабельності виробництва та добробуту людей. Отже, створення стабільної конкурентоспроможної економіки можливе лише на основі підвищення її інноваційності, формування національної інноваційної системи України, одними з визначальних факторів якої справедливо

вважаються рівень розвитку та якість взаємодії сфер вищої освіти та бізнесу.

Рівень конкурентоспроможності як «оцінка», яку отримує країна за свої зусилля в розвитку різних сфер суспільного життя, демонструє можливості її подальшого поступу, вказує на вже досягнуті країною результати і є сигналом для зовнішніх інвесторів щодо подальших перспектив. За індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI) Всесвітнього економічного форуму Україна за 2017–2018 рр. посіла 81 місце серед 137 країн, покращивши свої позиції порівняно з 2016–2017 рр. на 4 пункти (рис. 1). Серед складових індексу глобальної конкурентоспроможності найкращою є позиція за субін-

Рис. 1. Динаміка місця України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності

Джерело: складено авторами за даними Звітів про глобальну конкурентоспроможність за 2012–2018 рр.

Рис. 2. Місце України за окремими субіндексами індексу глобальної конкурентоспроможності за 2017–2018 рр.

Джерело: складено авторами за даними [1]

дексом «вища освіта та навчання» (35 місце серед 137 країн), що визначається високим рівнем охоплення населення вищою освітою (16 місце), високою якістю математичної та природничої освіти (27 місце), притому, що загальна якість освітньої системи України оцінюється як 56 за рангом (рис. 2). Недостатньо високими, згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму, є й рівень підготовки кадрів та якість шкіл з управлінських дисциплін (88 місця у рейтингу країн), місця українських вишів у міжнародних рейтингах, цитованість публікацій вітчизняних науковців.

Між тим кількісні параметри не відображають реальної ситуації з точки зору впливу ступеня розвитку вищої освіти на інноваційний розвиток. Так, Великобританія, один з лідерів у світових індексах конкурентоспроможності (8 місце у 2017 р.) та інноваційного розвитку (5 місце), посідає лише 48 місце за ступенем охоплення населення вищою освітою за кількості університетів 162 (в Україні – 317), а також має менші витрати на освіту (у відсотках до ВВП) [1; 2]. Проте значний вплив на рівень розвитку інновацій та конкурентоспро-

можності у країні здійснює ступінь розвитку співпраці ВНЗ та організацій сфери бізнесу, за яким країна посідає 6 місце в рейтингу Всесвітнього економічного форуму, притому, що рейтинг України за цією позицією лише 73.

Інноваційна економіка вимагає, з одного боку, активних процесів створення та впровадження у виробництво наукових розробок, спрощення схеми їх трансформації в інноваційну конкурентоспроможну продукцію, а з іншого боку, високорозвиненого людського капіталу, здатного їх забезпечити, що володіє сучасним затребуваним ринком праці та інноваційними процесами, компетенціями, які неможливо сформувати виключно зусиллями ВНЗ на основі використання традиційних технологій навчання. Становлення країни як високотехнологічної конкурентоспроможної держави неможливе без впровадження новітніх технологій.

Вища освіта розглядається як один з найважливіших стимулів впровадження інновацій, без чого неможливий поступовий розвиток економіки. Все це обумовлює необхідність найближчого співробітництва структур біз-

несу та установ вищої освіти, що сприятиме успішному розвитку суспільства та досягненню як господарського, так і культурного процвітання. Крім того, перехід української економіки на інноваційний шлях розвитку в ситуації економічної та демографічної кризи загострює проблему якості трудових ресурсів як однієї з головних умов конкурентоспроможності економіки, інноваційний шлях розвитку якої реалізувати можна виключно на основі активного впровадження науково-освітніх досягнень у виробничій сфері шляхом формування ефективних партнерств між університетами та бізнесом.

Таким чином, розвиток співпраці бізнесу та університетів, зокрема в галузі наукових досліджень та розробок, є невикористаним резервом покращення як конкурентних позицій України, так і її місця в інноваційному рейтингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вища освіта як рушійна сила економічного розвитку в умовах становлення економіки знань досить широко досліджується зарубіжними і вітчизняними науковцями. Початок цьому напрямку досліджень поклали Д. Белл, Е. Тофлер, Дж.К. Гелбрейт, заклавши основи постіндустріального суспільства знань. Серед сучасних вчених, які досліджують роль та місце вищої освіти, варто назвати Ф. Альтбаха, Л. Антонюк, Х. де Віта, В. Іноземцева, І. Каленюк, О. Кукліна, С. Марджінсона, Дж. Найт, Д. Сакса, В. Сафонову, В. Сацика, Ф. Фукуяму, Н. Холявко. Вивченню теми партнерства бізнесу, держави та університетів присвячені праці М. Беннера, Т. Боголіб, К. Дебейкера, Г. Іцковіца, О. Карпюка, О. Кондрашової, Л. Лейдесдорф, М. Ранги, В. Покідіну, А. Рікне, О. Романовського, М. Саприкіної та інших вчених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас дослідження в цьому напрямі ще не є закінченими, зокрема дослідження щодо систематизації самих форм партнерства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета роботи полягає у дослідженні, узагальненні та доповненні наявних підходів до класифікації форм співробітництва ВНЗ та бізнесу, визначенні найпоширеніших форм партнерства в Україні й перспектив їх подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Партнерство як форма відносин між підприємствами ґрунтується на добровільній співпраці, взаємній довірі та підтримці, розподілі прав, зобов'язань і відповідальності

сторін з метою отримання додаткових конкурентних переваг. Відповідно до Рекомендацій щодо налагоджування партнерств для бізнесу, складених Центром КСВ, партнерство – це добровільна згода на співробітництво між двома або більше організаціями, за якої підприємства та/або фізичні особи погоджуються на співпрацю задля досягнення спільної мети або виконання окремого завдання і готові розділити ризики, ресурси, правомочність та прибутки [4, с. 7].

Більшість авторів стверджує, що партнерство як форма відносин або спільна діяльність між організаціями створює переваги незалежно від галузевої належності, тому як партнерів можна розглядати всі наявні підприємства за всіма напрямками відносин з оглядом на стан та цілі, яких необхідно досягти. Партнерами можуть бути посередники, споживачі, клієнти, постачальники, надавачі послуг, впливові інституції.

Важливість партнерств керівники часто недооцінюють та намагаються створювати багато проектів або програм самостійно, мотивуючи свої дії небажанням залучати до власних ідей сторонні організації. Іншими причинами є такі аргументи, як недовіра потенційних партнерів, складність співпраці, неможливість налагодити зв'язок з компаніями-конкурентами.

Партнерства існують у різних формах та між різними організаціями, вони можуть бути орієнтовані на різні питання, зокрема на співробітництво у бізнесі, на ринку праці або в соціальній сфері. Громадські організації можуть бути партнерами для досягнення власних місій. Уряди можуть співпрацювати для реалізації своїх спільних цілей, як політичні або релігійні організації. У сфері освіти існують організації, що акредитують навчальні заклади, оцінюють їх з урахуванням рівня партнерства з іншими навчальними закладами та організаціями, що представляють інші сектори [4].

Партнерства організацій сфер вищої освіти та бізнесу є досить специфічним видом співробітництва через особливості діяльності ВНЗ, широкий перелік напрямів їх діяльності, спеціальностей, за якими готуються фахівці, цілей та можливостей. Партнерські відносини виграні для обох сторін. Університети забезпечують себе доходами і новими ідеями зі сфери бізнесу, що допомагає їм сформуванню якісних й актуальних для ринку праці компетенцій у студентів, підвищити кваліфікацію викладачів, забезпечити запити на проведення науко-

вих досліджень, підкріпити їх матеріально та фінансово, покращити власний фінансовий стан за рахунок надання розширеного переліку послуг фінансово спроможним організаціям сфери бізнесу. Налагоджена система роботи ВНЗ з потенційними роботодавцями підвищує привабливість навчального закладу в очах студентів та абітурієнтів, а бізнес-організації економлять значні кошти на пошуку інноваційних засобів розвитку, а також працівників, які б відповідали їхнім вимогам.

Існування досить розгалуженої класифікації видів партнерських відносин пов'язане з тим, що їх формування залежить від умов, на яких вони створюються, учасників та цілей, що вони перед собою ставлять. Види партнерських відносин можуть залежати від терміну, на які укладаються, ступеня охоплення ринку та галузі виробництва, типу ринкових структур, резидентності та кількості учасників, цілей та головної мети партнерства [5, с. 195]. Ці ознаки використовуються для класифікації партнерських відносин взагалі, і не всі вони є доцільними для форм партнерства ВНЗ з бізнесом.

Різноманітність цілей та напрямів діяльності ВНЗ визначає широту спектру форм їх взаємодії з організаціями сфери бізнесу, способів та термінів їх реалізації, кола включених до взаємодії осіб та підрозділів, кількості учасників тощо. Серед них слід назвати такі: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів; проведення університетами наукових досліджень на замовлення підприємств; використання результатів досліджень і розробок у діяльності підприємств; отримання університетами патентів на наукові розробки і винаходи, а також купівля підприємствами ліцензій на їх використання; створення інноваційних підприємств, кластерів, інкубаторів, технопарків на базі університетів; надання експертної допомоги та консультативних послуг.

Класифікацію форм взаємодії закладів вищої освіти та бізнесу в розрізі універсальних та специфічних представив у своїй роботі С. Безвух [6]. До універсальних ним віднесено ярмарки вакансій, спонсорство в рамках конференцій, взаємодію з окремими підрозділами ВНЗ (відділи працевлаштування випускників, факультети, кафедри). У складі специфічних форм взаємодії автор розглядає короткострокові (одиночні лекції, спеціалізовані курси, конкурси) та довгострокові (лабораторії, наукові центри, практика/стажування, базові кафедри).

У дослідженні В. Покідіної найбільш поширені форми колаборації ВНЗ та бізнесу зведені

в такі групи: колаборація у сфері дослідження й розвитку (R&D), академічна мобільність, студентська мобільність, комерціалізація результатів R&D, розробка начального плану (curriculum), реалізація проекту «безперервного навчання» (LLL – lifelong learning); підприємницькі ініціативи; управління [7, с. 9].

В Рекомендаціях для бізнесу щодо налагодження партнерства відзначаються їх особливості залежно від способу юридичного закріплення відносин [4, с. 20].

На основі дослідження особливостей та форм співробітництва ВНЗ та бізнесу авторами виконано їх систематизацію, а також розроблено узагальнену класифікацію за окремими ознаками (табл. 1).

Викладена класифікація закладає основи для подальшого розвитку теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо формування ефективних партнерств ВНЗ та бізнесу в Україні для досягнення високих стандартів інноваційності та конкурентоспроможності.

Попри те, що певні компанії намагаються побудувати діалог з університетами і створити канал постачання запитаних професійних кадрів для своєї діяльності, рівень активності такої поодинокі співпраці досить низький, бо задіяні лише близько 30% загального потоку студентів здебільшого з провідних університетів. До того ж практику співробітництва більшості закладів вищої освіти звужено переважно до більш звичної концепції студентської мобільності, тобто надання студентам можливості стажуватися або короткостроковим чином працювати на базі підприємств. Інші ж ініціативи співпраці, такі як спільні наукові розробки, їх комерціалізація, розробка освітніх програм, сприяння підприємницьким ініціативам, не поширені, а це не дає змогу відтворити повну картину потреб бізнес-середовища.

Найпоширенішою формою співпраці бізнес-організацій з ВНЗ є допомога в організації виробничої практики (стажування) студентів, яку реалізує 71% підприємств, хоча досить часто це відбувається формально шляхом підписання документів (договорів про практику та звітів). Залучення студентів до роботи на підприємстві практикують лише 32% підприємств. Головною перешкодою в реалізації перших двох форм партнерства вважається намагання керівників бізнес-організацій захистити комерційну таємницю, загрозу збереженню якої вони вбачають у сторонніх особах (студентах). Ще менш поширеними формами є індивідуальний підбір молодих фахівців

Класифікація форм співробітництва ВНЗ та бізнесу

Ознака класифікації	Різновиди (форми) співпраці	Характеристика (приклади)
За сферою реалізації партнерства	Співпраця у сфері освіти	Спрямована на підготовку фахівців, які відповідають запитам компаній, доступ до висококваліфікованої робочої сили, усунення розриву між ринком праці та ринком освіти, між потребою у кваліфікованій робочій силі та її пропозицією (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації фахівців на замовлення; сумісна розробка освітніх програм, курсів; стажування, практики на підприємствах; залучення до керівництва курсовими та випускними роботами (проектами) фахівців сфери бізнесу; сумісне видання навчальних матеріалів тощо).
	Співпраця у сфері науки	Спрямована на забезпечення проведення досліджень за запитами бізнесу, прискорення трансферу та комерціалізації наукових розробок (сумісне проведення НДДКР, пошукових, проектно-пошукових робіт; сумісна участь освітніх та бізнесових організацій у проектах, що фінансуються за рахунок коштів європейських фондів; створення науково-технологічних парків, створення та участь у роботі бізнес-інкубаторів тощо).
За ступенем універсальності	Універсальні форми	Застосовуються для організації взаємодії будь-яких організацій бізнесу та ВНЗ; технологія реалізації таких форм досить стандартна (наприклад, ярмарки вакансій, спонсорство в рамках конференцій, взаємодія з окремими підрозділами ВНЗ).
	Специфічні форми	Реалізуються з урахуванням специфіки та вимог учасників взаємодії (лекції з певної специфічної тематики, спеціалізовані курси, конкурси; лабораторії; наукові центри тощо).
За тривалістю реалізації	Короткострокові форми	Партнерство, що включає повторювані форми співпраці та реалізується на основі угод, укладених терміном до одного року (декілька курсів лекцій, спеціалізовані курси, видання серії навчальних матеріалів).
	Довгострокові форми	Партнерство, що включає повторювані форми співпраці та реалізується на основі угод, укладених терміном на декілька років (наукові лабораторії; базові кафедри; підготовка фахівців на замовлення; науково-технологічні парки; бізнес-інкубатори; організація практик та стажування на базових підприємствах-партнерах тощо).
	Разові	Одиничні лекції, разові екскурсії в організації бізнесу, сумісне проведення несистемних заходів
За кількістю учасників	Двосторонні партнерства	Співпраця двох установ під час вирішення спільних проблем, а саме організації бізнесу та ВНЗ.
	Багатосторонні партнерства	Партнерство, в якому задіяні більше однієї організації бізнесу та один ВНЗ, які беруть участь у реалізації сумісних проектів та вирішенні завдань.
За формою (змістом) результату співпраці	Матеріальні	Результатом співпраці є матеріальні речі, такі як виготовлення експериментальних зразків та дослідних партій матеріалів, приладів тощо; сумісна робота з модернізації навчального обладнання; видання навчальної або наукової літератури.
	Фінансові	Спонсорство в організації конференцій; благодійна грошова допомога; цільові внески на розвиток ВНЗ (ендаументи) тощо.
	Інформаційно-консультаційні	Надання експертної допомоги та консультаційних послуг; підбір фахівців відділами кар'єри; проведення робіт з діагностики, стандартизації, сертифікації, технічного захисту інформації, сумісне користування інформаційними базами даних тощо.

Продовження таблиці 1

За формою (змістом) результату співпраці	Освітні	Підготовка та перепідготовка фахівців; проведення курсів, семінарів, практикумів, тренінгів; практики та стажування.
	Інноваційні	Розробка нових методів та технологій (як результат сумісної праці або на замовлення бізнесу) та їх комерціалізація.
За інтегрованою ністю в управлінні	Автономне	Співробітництво не передбачає участі в управлінні організацією партнера.
	З участю в управлінні ВНЗ	Включення лідерів компаній до керівництва окремих факультетів та залучення до процесу обговорення і прийняття рішень у сфері надання послуг ВНЗ.
	З участю в управлінні бізнес-організацією	Представництво ВНЗ у раді директорів компанії та участь у прийнятті бізнес-рішень.
За методом юридичного закріплення відносин	Договірні відносини	Укладання договору про надання певних послуг, де відзначаються зміст послуги, обсяги, термін та умови надання.
	Альянси	Об'єднання декількох компаній з університетами на основі угоди про спільне фінансування, розробки і модернізації продукції (освітньої програми). Учасники альянсу роблять свій внесок у вигляді інтелектуальних, матеріальних та інших ресурсів, після досягнення результату отримують свою частку інтелектуальної власності.
	Освітньо-промислові групи (ОПГ)	Сукупність навчальних закладів та підприємств, що об'єднують за принципом спільної участі свої матеріальні та нематеріальні активи на базі відповідної угоди про створення ОПГ для реалізації інвестиційних та інших проектів.
За характером мобільності	Академічна мобільність	Залучення викладацького складу та дослідників ВНЗ до роботи в бізнес-середовищі, а робітників та менеджерів компаній – до діяльності в умовах ВНЗ на постійній або тимчасовій основі.
	Студентська мобільність	Формування умов для проходження студентських практик і стажувань для набуття практичного досвіду в сфері бізнесу та надання можливості подальшого працевлаштування.
За характером залучених сторін	Міжнародні	Партнерства, які формуються організаціями бізнесу та ВНЗ з різних країн.
	Національні	Учасниками партнерств є освітні установи та організації однієї країни.
	Регіональні	У співробітництві беруть участь організації та установи певного регіону.
	Місцеві	Учасниками партнерства є освітні установи та організації одного міста (території).

Джерело: складено авторами

за заявкою підприємства (18%), укладення договорів про контрактно-цільову підготовку фахівців (18%), презентації підприємства у ВНЗ (17%), участь фахівців підприємства в навчальному процесі у ВНЗ (10%) [7, с. 11]. На інші види співпраці припадають лише 3%, але саме сюди входять найважливіші для розвитку інноваційної складової національної економіки форми співпраці, пов'язані з проведенням наукових досліджень на замовлення бізнес-організацій, трансфером знань та їх комерціалізацією.

Компанії, які у своїй діяльності активно реалізують принципи корпоративної соціаль-

ної відповідальності та розуміють важливість співпраці з ВНЗ задля залучення амбітної й талановитої молоді до робочого процесу, не обмежуються лише пропозиціями стажування. На базі освітніх закладів вони започатковують освітні проекти, створюють лабораторії, проводять конкурси та бізнес-ігри, надають стипендії. Так, наприклад, компанія "Samsung Electronics Україна" запустила кілька ініціатив для підтримки навчання української молоді «Samsung назустріч знанням» для учнів і викладачів середніх загальноосвітніх закладів країни. Серед компаній, які активно співпрацюють із ВНЗ у сфері взаємодії зі сту-

дентами економічного напрямку, слід назвати такі: «Ernst&Young», «Procter&Gamble», «Філіп Моріс Україна». Допмагаючи у надбанні професійних компетенцій студентами, компанії підвищують рівень власної привабливості як роботодавців [7, с. 12].

Взаємовигідною формою взаємодії на базі навчальних закладів може стати й організація лабораторій, наукових центрів, базових кафедр. За такого співробітництва ВНЗ отримує сучасне обладнання, розвиваються нові напрями роботи зі студентами, а роботодавці таким шляхом отримують можливість підготовки кадрів відповідно до специфіки компанії. Наукові центри та лабораторії дають змогу бізнесовим структурам відбирати кращих студентів, надавати їм місце для проходження практики (стажування), згодом надати повноцінне робоче місце.

На нашу думку, побудова оптимальної моделі співпраці бізнесу та університетів в українських реаліях повинна базуватися на засадах високої автономії та ініціативи перш за все керівництва ВНЗ у підтриманні діалогу з представниками бізнесу, виявленні та реагуванні на їхні потреби у забезпеченні запитаними фахівцями та розробленими інноваційними ідеями. Організаційно в цей процес мають бути включені центри кар'єри та трансферу знань, які сьогодні є в структурі університетів, мають відповідне документальне забезпечення, але на практиці реалізують лише незначну кількість із поставлених завдань. Ті

освітні установи, що досягають успіху на цих теренах, стають більш привабливими і для абітурієнтів, і для роботодавців, а це є запорукою їх фінансової стабільності.

Висновки з цього дослідження. Важливим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки є перехід України на інноваційний розвиток. Становлення України як високотехнологічної конкурентоспроможної держави вимагає активізації процесів розроблення, впровадження та широкого застосування новітніх технологій, що неможливо без організації тісної й плідної співпраці підприємств та університетів. Вища освіта розглядається як один з найважливіших стимулів впровадження інновацій. Однак наявна інноваційна спроможність системи вищої освіти сьогодні не реалізовується повною мірою, головним чином це відбувається через недостатній рівень розвитку партнерства між ВНЗ та сферою бізнесу, що визнається однією з ключових проблем формування й реалізації державної інноваційної політики в Україні. Активна та цілеспрямована робота щодо створення продуктивних моделей взаємодії бізнесу та сфери вищої освіти, з одного боку, дасть змогу підвищити ефективність освіти та наукових досліджень, а з іншого боку, сприятиме підвищенню інноваційності вітчизняного бізнесу, забезпеченню його стабільного розвитку, а отже, зростанню інноваційного потенціалу національної економіки та її конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The Global Competitiveness Report 2017–2018. – Geneva: World Economic Forum, 2017. – 393 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>.
2. The Global Innovation Index 2017: Effective Innovation Policies for Development (2015) / Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization (WIPO). – The Global Innovation Index 2017 – 463 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>.
3. Янковська О. Роль університетів в економічному розвитку міст, регіонів, країни : звіт III національного форуму «Бізнес і університети» / О. Янковська, А. Зінченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/12/forum_publ_all_bezpolos_print.pdf.
4. Як налагодити партнерство: рекомендації для бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.csr-ukraine.org/userfiles/fileЯк_налагодити.pdf.
5. Щербата Т. Теоретичні аспекти налагодження партнерських відносин підприємств із ВНЗ / Т. Щербата // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2016. – № 847. – С. 193–197. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPP_2016_847_31.
6. Безвух С. Соціальне партнерство науки і бізнесу: форми взаємодії, проблеми і рекомендації щодо їх вирішення / С. Безвух, А. Стопчак // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 3. – С. 7–14.
7. Покідна В. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України / В. Покідна // Проект «Популярна економіка: ціна держави». – 2016. – № 41. – 25 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cost.ua/files/Universities%20and%20business_report.pdf.